

Märdikuu
24. päiv
2016

Nummõr
24 (374)

Leht mass 0.50€

UMƏ LEHT

VANA VÖROMAA RAHVA UMAN KEELN LEHT

**Tsentri juht Kaarna Kalev
julgustas puidu-ettevõttit luuma**

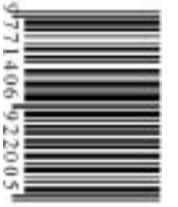
Kae lk 2

**Pildikeisi võro keele
nädäli tegemiisist**

Kae lk 3

**Ruitlanõ oppas
vahtsõt valitsust**

Kae lk 4

Vahemehe jahtva põllumaad

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

**Maa ostmisõ ja müü-
mise ettevõttõ ulli-
tasõ maaumanikkõ,
et põllumaa odavalõ
kätte saia ja põllu-
mehele kallimbalt
edesi müvvä.**

«Nii ilostõ kõnõl, et 2300 eurot hektärist om umbõ hää hind, et kõik paprõ ajasõ nä esi kõrda ja masva käsiraha kah ette,» kõnõl maaumanik, kellele kõlisf üte firma «kuld-suu» ja pruuvsõ kümmet hektäri põllumaad vällä meelütä. Liinaprovva olõs piasaigu möönü – 23 000 eurot tundu perädü unik rahha. Täl es tulõ päähagi, et piässi uurma, pallo pakk maa iist tuu rentnik – põllumiis.

Niipallo mutso provval olõ, et mõtlõmisaigu võtta. Ku tä kai internetist, et mitund säänest põllutükkü pakutas müügis 4000 eurot hektär, lei pää selges.

«Ku om iks hää maa talo lähkül, sis olõ nõun tõtõst masma 4000 eurot hektärist,» tunnis Vilustõ kandi suur terävilakasvataja, Oidermaa talo peremiis Oidermaa Erki. Mõnõ talomehe omma laudatagodsõ vai esieränis hää maa iist masnu kooni 7000 eurot hektärist.

No nii Oidermaa ku ka Antsla kandi talomiis

HARJU ÜLLE PILT

Ku hää maatükk om uma talo küle all, sis om põllumiis tuu iist nõun masma päält 4000 euro. No osava vahemehe meelütäse umanige käest maatükke vällä poolõ hinnaga ja möövä suurõ vaheltkasuga põllumehele edesi. Seo pilt olõ-i asaga köüdet.

Neve Lehar ja Sulbi Roosu talo peremiis Rosenbergi Aivar ütli, et keskmäne põllumaa hind om 3000 eurot. Maa hind olõnõs tuust, ku hää maa om, kas om talo lähkül, kas sinnä pääses avaligu tii päält jne.

«Turbasuu iist päält 1000 ei massa, a ku maatükk om õkva hindä man ja sinnä häste manõ pääses, sis massa keskmädest inämb,» selef Neve Lehar.

«Kohegi kavvõlõ maad iks ei osta, ütlemi kuus-säidse kilomiitret kõgõ rohkõmb,» selef Rosenbergi Aivar. «Maa pääl piät iks midägi kasvata saama. Ku om liivatsoss vai sinnä kunagi õigõlõ pääle ei saa, sis om väärtüs väikumb. A ku ümbretsõõri omma tõsõ talomehe põllu, sis või-olla ta-

sus laskõ timäl hoobis tuu maa är osta ja tetä sääne kaup, et tä müü mullõ jupi põllumaad, mis om mu põldõ vaihõl.»

Põllumehe omma tuud miilt, et ku saa, om tark iks põllumaa är osta, mitte tuud renti.

«Pangalõ lainu massa vai renti massa tulõ tuusama, a lainuga tiksus maa egä aastaga inämb su umas,» üteli Neve Lehar. «Ostsõ õigõl aol är nii pallo maad, ku mul hädäste vaia lätt. No nüüt om maa pakjist joba järekörd ussõ takan ja ma saa sorti, midä tasus osta ja midä mitte.»

Rosenberg ja Oidermaa ütli manõ, et uma maa iist hoolitsõs põllumiis iks tävve ravvaga, rendimaa sisse ei julgu nii pallo rahha ja tüüd

panda – tuu või uutmada käest är minnä.

Põllumehe: küsüge inne mi käest pakmist!

Rosenbergi Aivar selef, mille vahefirma käest kunagi õigõlõ hinda ei saa: «Mi, põllumehe, ostami jo peräkörd põllumaanoidõ käest är ja sis om hinnal joba suur vahendustasu otsan,» üteli tä. Rosenbergi kõrvu omma jõudnu jutu, et mõnõ vanõmba inemise käest om hää maa vällä meelütet hinnaga tuhat eurot hektär.

«Ku ma saa kokko inemisega, kelle käest maad rendi, sis panõ egä kõrd tälle süäme pääle, et ku tä taht maa är müvvä, sis las pakk mullõ kah,» üteli Oidermaa Erki. «No

iks tulõ ette, et tä ei paku, müü odavalõ firmalõ är. Vannu inemisi ullitõdas peris kõvastõ ja kõnõldas är, et nä rentnikulõ maad es paknu. Sakõst tahetas mõtsa ja maad kõrraga är osta, summa tunnus maru suur ja inemise pää lätt segi.»

Oidermaa üteli uma kõrutundõ perrä, et maaumanigõ meelütämine käü kõva huuga. «Mul om hindäl ka 50 hektäri mõtsa ja egä nääl kiäki kõlistas ja taht mõtsa osta,» selef tä. «Inemisel piät olõma kõva sälgruuds, et sändsele pommitamisõlõ vasta pitä.»

Neve Lehar üteli, et nii mõnigi kõrd om maa timä nõna alt är napsatu: vahõndaja om olnu kipõmb ja osavamb. Vahendaja tege kipõlt cellopingu är

ja mass käsiraha vällä. Ku maaumanik nakkas taipama, et saa pükä, om rassõ tehingut tagasi võtta: käsiraha om või-olla ärki kulutatu.

Põllumaa rendihind om kah nõsõnu

Neve Lehar hari tuhandõt hektäri maad, tuust puul om rendimaa. Tä hinna, et põllumehel tasos massa hektäri iist renti kooni 100 eurot aastan. «Olf aig, ku maaumanik olõ rahul tuuga, ku maa olõ är haritu, no taht iks rahha kah saia,» üteli tä.

Oidermaa Erki om 1000 hektäri umma ja 700 hektäri rendimaa.

«Rendi sis, ku om hää maa,» selef miis ja üteli, et rendihind om timä kandin nii 60–80 eurot hektärist. «A ütsjago inemisiist om kuulnu, et riigimaa rendioksjoni võitja mass renti 250–300 eurot. Mastas selle, et riigimaa rentnik saa maa eelisuõstõõsõ. A inemise arvasõ, et võiva ütskõik mändse tükkü iist samma renti küssü.»

Rosenbergi Aivari Roosu talo hari 550 ha põllumaad, rendimaid om üle poolõ.

Rendihind nakkas pääle 50 eurost hektär ja hää maa iist mass tä 100 eurot.

«Lehen olõ nännü, et küstäs 200 – tuu piät olõma perädü hää maa, et säänest hinda tasus massa,» üteli tä. «Mi kaup om suurõst luust sääne, et puul toetusõst om maaumanigu uma ja ku toetusõ nõsõs, sis nõsõs ka rendihind.»

Margi Martini pilt võitsõ Vana-Võromaa preemiä

HARJU ÜLLE

Maavalla kua pühäpaiku pildivõistlusõl sai Vana-Võromaa eräpreemiä Rõugõ piltõnigu Margi Martini pilt, mille pääl om Haanima Mustahamba tamm kuuvalgõl üil.

Margi Martin selef, et pühäpuu pildistamine sai ette võetus kimmä tsihiga – olõ tahtminõ pühäpaiku pildivõistlusõl viil kõrd ütlen lüvvä.

«Minevä-aasta ma võitsõ tuu võistlusõ ja mõtli, et proovi viil,» kõnõl tä. «Ma otsõ ja kai, kon meil noid pühäpaiku

om, kai pühäpaiku andmõbaasi. Säält ma saigi teedä, et Mustahamba tamm om pühä. Olli tast varrambagi müüdä sõitnu ja eski pilti tennü. No mõtligi, et huvitav puu, mullõ lähkül ja täpselt tii veeren, et mõtlõ midägi põnõvat vällä.»

Martin üteli, et märgõf tükk aigu, kuis väkev puu nii pildi pääle säadi, et olõssi iks lugu kah man, mitte õnnõgi puu saisman.

«Tamm om tii veeren, kõik sõitva kõik aig müüdä ja usu, et pallo tõisi inemisi ei tiia kah, et taa om pühä puu,» kõnõl Martin. «Panni kaamõra pistü pikäs aos, esi hüpässi auto pääle ja

kihõti puust müüdä, nii et auto tagatulõ jäivä pildi pääle.»

Pildi nimes sai «Rutatõn pühäpaikust müüdä». Martin üteli, et pilt näütäs tuud, et sõidami sakõst vannust tähtsist kotussist müüdä ja ei mõtlõgi tuu pääle, ku tähtsä nä omma olnu ja et nakkasõ är häõmä.

Maavalla kua pühäpaiku pildivõistlusõ võitsõ Libe Epu pilt Vormsi saarõ ohvrilättest.

Pildivõistlusõ avvohinna antas kätte 3. joulukuu pääväl.

Vana-Võromaa preemiä saanu pilt pühäst Mustahamba tammõst Haanimaal.

MARGI MARTINI PILT

Inne märgi, sis müü

Iks kuulõt, kuis üts vai tõnõ inemine om põllumaa müümise-ga pettä saanu. Skeem om sama, minka pantas inemine ostma 2500eurost pudsunüdsijat vai aiataüt plastmasspääkäsiid – kavval mesijutt. Ku iks müügimiis kõlistas ja kitt, et pakk umbõlõ hääd kaup, sis nigu ütelf põllumiis Oidermaa Erki: «Piät olõma väega kimmä sälgroodsuga, et sändsele pommita-misõlõ vasta saista.»

Ku iks pakutas õkva kätte mitukümmed tuhat eurot, sis nakkas inemine unistama, midä kõkkõ tuu suurõ rahaunigu iist saa. Tä satas mesijutu võrku ja tulõ-i päänõgõ põllumehe käest kah hinda küssü, vai ku tulõgi, sis mõist firma müügi-miis osavalõ tuu mõttõ maaha laita: põllumiis pakk nigunii viil veidemb vai ku eski inämb pakk, sis nigunii tä pett ja tuud rahha periselt vällä ei massa.

Telefoni-müügi-mehe omma opnu väega ilosahe kõnõlõma ja inemine jääski uskma, et tege uma põllumaaga hää kauba. Viil hullõmb om lugu mõtsaga – tuu õigõt hinda om harilikul inemisel viil rassõmb hinnada.

Soovitus noilõ, kiä tahtva umma põllu- vai mõtsamaad müvvä: ku tetäs pakminõ, sis võtkõ mõtlõmisaigu. Arotagõ tuud asja inemisiiga, kedä usuti. Otskõ internetist sarnadsõ maatükki müügikuulutusi. Vanasõna «ütessä kõrda mõõda, üts kõrd lõika» käü väega häste ka seo asä kotsilõ.

HARJU ÜLLE, päätoimõndaja

UMA LEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä Toimõndusõ aadrõs: Liiva 21, 65609, Võro liin E-post: info@umaleht.ee

Päätoimõndaja: Ülle Harju 78 222 21, 56 606 494 info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org laiivi77@hotmail.ee

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster 56 213 177 mariko.faster@gmail.com

Välläandja: Võro Selts VKKF. Trükjä: AS Võru Täht Lehe välläandmist tugõva:

Uma Leht Internetin: www.umaleht.ee
Olõ Uma Lehe sõbõr:
www.facebook.com/umaleht

Tegijäle!

Hummuk Mõnistõ muusõumin. Telefon helises – tõsõl puul om Silla Silver: «Kas sa olt muusõumin, taha kõrras arvutitõ, üts kiri om saata.» Muiduki saa. Tä sääll Läti piiri veeren Tsiamäe otsan levvi ei olõ. Tsiamägi om Silveri vanõmbidõkodu. Sündünü om tä kül Tsiberin, a kooliaos sai joba kodu tagasi.

Mullõ tundus, et tuu Krabitagunõ mäginõ maatükk om ka Silverile loomu sisse kasunu. No et ei olõ säällgi üttagi tasast platsi. Tä om kõik aig joosun, aja kümmet asja kõrraga ja ime külh, inämbüs noist saagi actus.

Kaitsõliit, Memento ja luuduskaitsõ selts omma kolm tähtsambät. Uma Lehe jutuvõistlusõlõ jõud tä iks kah egä kõrd mõnõ

hää jutu saata.

Minuti päält om Silver kohal. Nigu iks, sirmõ sõaväelidse rühiga, loki kammitu, kangä viksitü. Ma ei tiä üttagi tõist miist, kelle rõiva ilman mustas ei saa ja püksi viigist vällä ei lää. Tuu om, mis vällä paistus, a harvusi om nätä ka Silveri seestpuulnõ olõk, südämlikkus ja häätahtlikkus.

Kiri saadõtu, ots Silver märkmikust järgmäse kuunolõki aigu. Sis märkmik mappi, 11s piät Põlvan olõma. Käsi sõaväelidse viipõs kõrras kõrva viirde ja minck. Kuis tä kül jõud?

Hummõn saa Silver 60 – tegijäle mehele kulus paar hääd sõnna är.

TULVISTE HELE Mõnistõ Muuseumist

Ühishätäl (21.–27.11.) pidä tähtsäs ütenukuun luumist ja ettevõtmist
Kaarna Kalev: ku om hää idee, tasus uman kodokandin ettevõtõ luva

Põlva maakunna nuuri jaos om vällä hõigat ideekonkurs päälkiräga «Välgatus» – noorõ opva uma kodokandi häti tähele pandma ja vällä pakma, kuis võisi nuu kõrda saia. Ütitsel nädälil, 24.11. om Põlvan ideeturgt, kon nuuri miiskunna saava hindä mõttõ käümätoukamisõs avitaja. Nuuri avitas 12 uma ala asatundjat, üts noist om puidütütlemise ja müüblituumtisõ kompetentsikeskusõ Tcenter juht Kaarna Kalev (38) – Raplan koolin käünü Rõugõ juuriga miis, kiä tullf elämä Põlvahe.

Mille tahat avita nuuril ummi mõttit arõnda?

Taha anda uma osa, et noorõ julgusi ummi mõttit ello viia ja pruugissi tuu man seoilma-ao võimaluisi. Taha avita lõudä lihstis välläpääsemisi hätile, miä edimält pallo rassõ tunnusõ.

Noorõ pelgäse, et näil olõ-i rahha, tutvuisi, et nä ei mõista vai ei saa. A saa külh. Üte Tarto ülikooli majandustiiduskunna tudõngiga arotimi timä kattõ äriplaani. Tä ollf märgõtanu, et mõlõmbaga päälennakkamisõs olõssi vaia 5000 eurot. Märgõtimi puul tunni ja tullf vällä, et tä saanu joba hummõn 50 euroga pääle naada.

Konkurs käü keväjani, midä plaaniti tuus tetä, et ti võistkund võidassi?

Tulõ kõrda perrä kokko saia ja kokko kõnõlda, mis tüüjupi omma noorõ valmis järgmädes kokkosaamisõs är tegemä. Keväjäs saa väkisist ärtõttüst tõiest suur kuhi.

Tsentri juhina taha avita nuuri, kelle plaan om kõüdetü puust tettüisi asjoga. Ooda, et miiskund om valmis pruuvma. Minevä aasta käve Tsentrist läbi Tarto Miina Härma gümnaasiumi opilasfirma, kiä tekk puust laptop'i-alossit (et üsk kuumas es lannü ja hoias puutrit hää nuka all). Noorõ saiva opilaisfirmadõ konkursil kolmanda kotussõ ja mõivä aastaga maaha 80 alust. Nä ollf är pruuvnu 90% plaanõst, midä mi ollimi ütenukuun märgõtanu. Poolõ noist es tüütä, a tõsõ tüütivä väega häste ja mõnda ollf nä viil edesi märgõtanu. Säändse suhtumisõga miiskunda tahassi juhenda!

HARJU ÜLLE PILT

Kaarna Kalev näütäs Tsentrin tettüt Tsentri meelüst (meenet).

Ku häste mõistva noorõ miiskunnatüüd tetä?

Miiskunnatüüd saa-i noorõ väega pallo pruuvi. Ku määnegi oppus om, sis hariligult visatas nä nii-üteldä vette ja üteldäs, et piät midägi är tegemä. Väega sakõst käü mäng tuu pääle, kiä kõgõ inne murdus ja tõisi iist tüü är tege. Önnõ nuu miiskunnajahi saava hää kogõmusõ, kiä mõistva osa ülesandit tõisilõ anda, pruuki är inemiisi mõistmisi ja tahtmist oppi.

Ku Tsentri minevä sūgüse valla tetä, sis Võro liinapää kitt, et teno Tsentri le om Kagu-Eesti võimalus saia Eestin puuvaldkunna tippkeskusõs. Kuis tuuga lätt?

Meile om jõudnu päält 200 päringu: küsütü om nõvvo ja api prototüüpe tegemise ja laboripruuvõni vällä. Kuun kõrda om meil teemahummok: uma valla asatundja kõnõlõs tuutõarõndusõst ja tuutmisjuhtimisõst, vahtsist võimaluisist nigu 3D-skänmine ja 3D-modeliirmine. Perämäne kõrd ollf kuun 50 ja internetist kai perrä viil mitusada huvilist. Ölömi saanu pallodõl ette-

võttil avita ummamuudu tuutit vällä märki. Tsentrin om pruuvimisõ jaos hulga massinit, näütõses pinnaprinter ja harjamismassin.

Wermoga pruuvõsõmi, kuis saa harjamismassina abiga tetä puud «vanõmbas». Päält tuud printsemi pääle maahakuurdu nu värv pildi. Säänestmuudu tett puust kapp jätt tundõ, et om Bahama saarõ pääl tuulõ käen kümme aastat tassakõistõ vanõmbas saanu. Villändi Aknõ-Ussõga printsemi jälki ussõ pääle tammõspooni ja Spidermani pildi. Ettevõtõt huvitas sääne pruuvminõ – tahetas tetä ummamuudu asjo.

Kuuntüün Maripuu Indrekuga teimi 14 sohalavva prototüüpi: kontorin saa sohvast tetä lavva, kohe pääle saa mõttit tsikõrda, ja ku iderunnak om läbi, lavvast jäl soha tetä. Mõtõ om tuun, et asotusõl es pidänü ülecarvo pallo müüblit olõma.

Mändse niši omma tühä, kohe tasos uma vahtsõnõ ettevõtõ tetä?

Mõtõlõmisõ kotus om tuu, määnest teenüst saa uma tuutõ man müvvä. Taburetõ ei suta

tetä nii odavalõ, et sullõ kah iks rahha kätte jääs. A teenüs tähendäs näütõses, et sa viit taburetõ kõgõ kipõmbalt kätte vai et su taburetõ jõudva kõgõ õigõs aos peräle.

AS Tiksoja Puidugrupp tege Tartomaal magamistarõmüüblit. Kundõ omma Prantsusmaa poodiketi. Tiksoja pakk näile mugavat ja hääd protsessi mõtõst tähtaos peräleviimiseni, kukki Vietnamist saasi müüblit osta 20% odavampa.

Nuu Prantsusõ poodi lutva, et Tiksoja esi märk näile vällä sängü ja kapi, midä prantslasõ osta tahassi. 8–10 aastaga om Tiksoja Prantsusõ turust nii hää pildi saanu, et tiid tuud parõmbalõ ku prantslasõ esi.

Kas Võromaal om mõtõt uma ettevõtõ tetä?

Ku tiit midägi ummamuudu, sis kotus ei olõ väega tähtsä. Piät olõma hää mõtõ, pruukma seoilma-ao massinit ja tüüvõttit, masma tüülisile hääd palka. AS Toftan näüdäs är, et ku massat 1400–1600 palka, sis tulõ 20 kotussõ pääle 212 kandidaati.

A ku olõ-i säänest palka massa?

Sis tulõ ümbre mõtõlda, mille su kundõ ei olõ nõun sullõ nii pallo masma, et sul jääs rahha palga massisõs. Ku ettevõtõ ei olõ valmis muutuma, sis ilm juusk täl iist är.

Eestin palk nõsõs ja om nätä, määndse ettevõtõ tuu pääle inne kinni pantas. Üts ollf näütõses sprottõ karpi pandmisõ ja Vinnemaalõ müümise ettevõtõ. Plekkkarbi hind ollf sprotikarbi müügihinnast 70%...

Mugu inämb ostõtas CNC-tüüpinke, mis sutva programmi abiga esi lõigada ja puuri. Üts kõögimüüblitegijä ütelf, et tüü, mis inne võtt aigu kümme päivä, saa nüüt tetä kümne tunniga.

No muudsa massina taadõ om vaia haid tüülisi, kiä midägi är ei sõpõrda.

Kac, ku su tüülidse kõik aig hinnast andsakalõ üllen pidävä, sis om midägi võlssi noidõ reegliid ja põhimõtõidõ man, mille perrä su ettevõtõn tüüd ja otsussit tetäs. Reegliid ja otsussit tege ettevõtõ juht. Nii et tulõ minnä piigilhe kaema...

Küsse HARJU ÜLLE

Vana pilt kõnõlõs

Kriisa hõrila

21. märdikuu pääväl sai 150 aastakka tuust, ku sündü kuulsa Haanima hõrilameistri Kriisa Tannil. Kriisa vahmiilin ollf mitu hõrilameistrit, kamba pääle teivä nä 23 keriguhõrila, päält tuud hulga koolihõrilit.

Kasaritsa Jaani kooli juha-

Haanimaalt peri kuulsa hõrilameistri Kriisa (kuralt): Tannil, Jakob ja Juhani. Pildi om tennü Zopa Gustav 1910. aasta paiku.

PILT OM PERI VANA-VÕROMAA KULTUURIKUUA MUUSÕUMIST

taja Tedre Jakob kirof aolchen Võru Teataja (ilmu 4.02.1935) mälehtüisi Tannili käest hõrilidõ ostmisõ kotsilõ.

Teder selef, mille väikul koolil hõrilit vaia läts: oppaja pidi päält oppamisõ viil latsi ristmä, koolnuid kirstu pandma ja är saatma, pühapäävä koolimajan palvõtõnni pidämä. Palvõtõnnin tullgi tälle mõtõ, et koolil om hõrilit vaia.

«Naksi palvõtõnnin hõrilit kitmä ja tuu pilli tähtsüst seletämä,» kirof Teder. «Rahvas es taha tuud juttu usku ja inemise ütli, et innegi om hõrilidõ jaos rahha kofatu, a pilli ei kongi.»

Tuudaigu 23aastanõ Teder kai sis, et tulõ esi asi är tetä. Tä ostõs Kriisa käest 100 ruubli iist hõrila. Kõkkõ rahha es olõ

koolioppajal kõrraga vällä kävü ja pill anti võla pääle – raha pidi är masma nelä aastaga.

Hõrila tuudi koolimajja 23. rehekuu pääväl 1896. Kriisa Tannil säädf tuu esi üles. Edimäst kõrda kõlasi hõrilamäng palvõtõnnin kuu lõpun.

Edimäne hõrilamängjõ ollf tuudaignõ Rõugõ kihlkunna koolioppaja Songi Samuel, Teder esi es mõista viil mängi. Rahvalõ ollf hõrila väega miildünü ja jõulu tõsõl pühäl sai pilli hääs tettü näütõsmüük ja kontsõrt, millest saadi 127 ruublit. Tuust masti Kriisalõ võlg är.

Et võlast nii kergehe valla sai, tullf Tedrel mõtõ hõrila parõmba pilli vasta vällä vaihta. Kriisal ollf õkva paku

suurõmb, 250ruublinõ pill.

1897. aasta edimäidsil päivil panti suurõmb pill üles ja oppaja Teder kitt aolheartiklin, et tuusao mõistsõ tä joba esi hõrilit mängi. «Järgmidsel joulupühäl kõrraldõdi tõnõ näütõsmüük ja kontsõrt, millest sai hõrilidõ võla är massa. 9 ruublit jäi puudu, tuu massõ kinni vallavalitsus.»

Kriisa Tannili hõrilit mängiti Kasaritsa Jaani koolin 40 aastat. 1937. aastal ostõti tuu asõmõlõ Ameerikast peri harmoonium. Tuu pill om parhilla Võromaa muusõumi põhinäütõsel ja muusõumikülälise saava tuuga ka esi hellü tetä.

RUUSMAA ARTHUR, Vana-Võromaa muusõumõ päävarahoitja

Vastakaja

Viil jämmit puid!

Minevadsen Uman Lehen olu jammide kuusõpuiõ jutu pääl anti toimõndusõlõ teedä viil mitmõst jämmeest puust.

Leisi Öie (75) Põlva kihlkunnast Listaku küläst näüdäs Võhandu jõõ perve pääl kasuvat harolist kõivu. Tä mäletäs, et kõiv oll joba sis jämme, ku tä lats oll ja imä tuu puu mant lehmäle haina tekk. Ildampa om Öie käünü 284 cm jämme

kõo man piniga jalotaman ja kalla püüdman.

Ku ümbretsõõri omma kopra hulganu puid maaha võtnu, sis tuu kõo omma nä putmada jätnü. Jämme puu kasus ka Öie naabrimche maa pääl – 405 cm jämme tamm.

Keskkunnaagõntuuri mõtsatundja Joonasõ Juho silmas Setomaal Luhamaa nulgana Lütä külän Petramäe man jämme neläharolist kuust. Tä mõõtsõ puu ümbremõõdus päält kolmõ miitre, läbimõõdus nii 96 cm ja korgusõs nii 26 miitret.

HARJU ÜLLE

Leisi Öie näüdäs Listaku külän jämme kõivu. HARJU ÜLLE PILDIT

JOONASE JUHO PILDIT

Neläharolinõ jämme kuus Setomaal Lütä külän.

Põnnõv külänkäük
Elli ja Loora poolõ
Põlva talorahvamuusõummi!

**JÕULUMARAKRATI
VIGURI KARILATSIN**

Tulõ ja
tembuta
kuun
Jõulu-
marakratiga
– kaemi,
mis
juhtus...

7.–21. jõulukuul. Pilet 5 eurot.

Teedüs, kokkolepmine: 797 0310, 521 0671 vai muuseum@polvamaa.ee, www.polvatalurahvamuuseum.ee.

**MÕNISTÕ
MUUSÕUMI
20. PÄKÄDSI-
MAA**

**«PÄKÄTSIDE
LUSTILINÕ
SÜNNÜ-
PÄÄVÄPIDO».**

15.–17. jõulukuul kellä 10–16.

Sünnüpäävapidolõ tulõva kuvvõ muinasjutu tegeläse ütten salasugulaisi pokepikkõga. Öga täüs- ja puultunni aigu võtt ütten pokepikk pundi külälisi ja vii nä läbi Päkädsimaa.

Kõigilõ om midägi ka suuhtõ tsuskamisõs. Salmi selges! Tii lõpun trehväti jõuluvanna. Tsõõri päält tullõn mindäs tsäid juuma ja päkädsikuuki süümä. Päkädsi poodist saa ilosit pipõrkuukõ ütten osta.

Pilet Päkädsimaalõ 10 €, perrepilet 35 €.

Ette kirja panda ja teedüst saa tel 525 7027; 789 0622; 526 4778 vai info@monistemuseum.ee, www.monistemuseum.ee

Pildikeisi võro keele nädäli tegemiisist

HARJU ÜLLE PILDIT

Uma Meki võlu om tollõn, et inne ostmist saat kõkkõ mekki ja osta tuud, miä su meelest kõgõ parõmbahe mekk.

Võromaa praavusk ja Urvastõ kogodusõ opõtaja Salumõtsa Üllar mõi maaha 169 pudõlit ubinavurtsu.

Uma Mekk – võro keele nädäli mahlakas lõpp-punkt

Võro keele nädäli ettevõtmiisi tipp oll 12. märdikuu pääväl Võro spordikeskusõn peetü Uma Meki suurlaat.

«Sada eurot kuluti külh esi laada pääl är, mugu mekse ja ostsõ.» tunnisf laada ütts kõrraldaja Vecroja Eda. «Väega hää olli Ilumäe talo verivorsti – õkva nigu imä tettü ja aiahainoga mekki

antu. OÜ Ulgumaa angõrhainasirop oll ummamuudu hää mekiga ja ostsõ tuud kah õkva ütten. Viil olli uskmada hää Mahlaveski ubinakrõpsu kaneelega – esihindäst väega lihtsä asi, no häste tettü ja pakitu.»

Pallo kauba ostõti Uma Meki laada päält mõnõ tunniga är: tatrigust tett kraam, kodoleib, sõir.

Vahtsõnõ kraam võeti lämäläe vasta. Üts vahtsõnõ asi oll Urvastõ ubinavurts – gaasiga ubinamahl, miä om tettü Urvastõ kerigu suurõ uibuuaia

süküsjoonikist ja kuldrenetest. «Hää, et Urvastõ küläde selts meile appi tulj ja avif ubinavurtsu tegemise käümätoukamisõs projekti tetä.» üteli Urvastõ keriguopõtaja ja Võromaa praavusk Salumõtsa Üllar.

Keriguherrä oll esi laada pääl ja mõi maaha 169 pudõlit ubinavurtsu. «Pallo ostsõ niisama mekmises, no kolm-neli inemist ütli, et ostva selle, et saava nii Urvastõ kogodusõ tukõ.» rõõmust Salumõts.

Urvastõ kerik om kogodusõ hääs ubinidõga rahha tiinõ joba 20 aastakka. Parhilla

lätt suurõmb jago ubinist Aarke külä Bacula muosivabrikuhe, mahla ostva kooli ja vanadekodo.

Vecroja Eda üteli, et Uma Meki kaubamärgiga söõgikraami jaos saiva tettüs suurõ plakadi ja tuu mõjju – tunglõmist oll silte man inämb ku muial. Õkva oll ka Uma Meki märgi küsumise vahtsõnõ vuur: märki küsüti kuvvõ vahtsõ tuutõ jaos. Vecroja Eda kutsõ tõisigi uma ja hää söõgi tegijit Uma Meki märki küsumä.

HARJU ÜLLE

Võro keele nädäli võistlusõ

Võro keele nädälil 7.–13. märdikuul peeti mitmit võistluisi.

8. märdikuu pääväl saiva Võro latsiraamadukogon selges timahavadsõ parõmba võro keelen ettelugõja. Kokko võtsõ ettelugõmisõ pääväst «Kullõ, ma loc sullõ!» ossa 32 opilast.

Parõmba 2.–4. klassi vanusõrühmā: **Raju Eliisabet** (Käpä PK, 4. kl, oppaja Käri Jana), **Soonõ Madli** (Osola PK, 4. kl, oppaja Ermeli Merili ja

Mürgü Merlin), **Võsu Imre** (Mõnistõ kuul, 4. kl, oppaja Pazuhaniš Asta).

Eräpreemiā: **Plaado Marite Arianne** (Vilustõ põhikuul, 2. kl, juhendaja Plaado Mari), **Roosiku Epp** (Vahtsõliina G, 4. kl, oppaja Tammõ Elen).

Parõmba 5.–7. klassi vanusõrühmā: **Kõivu Getter** (Antsla G, 7. kl, oppaja Rebäse Liivia), **Hirve Eleriin** (Käpä PK, 7. kl, oppaja Käri Jana), **Grigori Karl Theodor** (Mõnistõ kuul, 6. kl, oppaja Pazuhaniš Asta).

Võrokeelitside videoklipikeisi võistlusõ «Kae sõs!»

HARJU ÜLLE PILDIT

Latsõ võro keelen lugõmisõ võistlusõl. Ederian külälise Tartomaalt Peedu koolist, kedä juhendas Sarapuu Helju.

võitjas tunnisf Võro instituut Vilustõ põhikooli klipi «Vakk juu!» Klippe mano lätt õkvatii

Võro instituudi kodolehe päält.

UL

Põlva maavanõmba edimäne umakeeline säädüs

Põlva maavalitsus tenäs Võro Instituuti kuuh-tüü iist võro keele nädälil ja and teedä, õt riigiasju saa umah keeleh kah aia – tulõ õnnõ tahta ja iist võtta.

Võro keele nädäli pidämise mõtõ jõudsõ maavalitsusõni Võro Instituudist. Tecma sai Põlva maavalitsusõ kuuholõkil üles võetus ja sündügi plaan.

Suur jago Põlva maakunnast om aoluuh käünü Vana-Võromaa kultuuriruumi ala; et umma avvostust vällä

näüdädä, võtftki Põlva maavalitsus nädälisõssa.

Nädäli vallategemisest tekk maavanõb Taro Igor tiidõlõvalt edimäde ammõtligu umakeelidse maavanõmba säädüse nr 1-1/16/463: «Kõõde-tült võro keele nädäliga 7.–13. novembril panda Põlvah Keskuhuulits 20 huunõ pääl vällä Vana-Võromaa lipp.» Seo säädüs om tõisi tähtside papridõ perrä tett ni jääs aoluu tarbõs.

Maavalitsusõ tüütäjile peetül loengul võeti jutust võro keele aolugu ja täämbäne sais. Loengut pei Jüvä Sullõv ja Kalla Urmas. Innekõkkõ kõnõldi Põlva maakunna kihlkundõ umanõõlidsõst keelest. Näüdati, ku tähtsä osa om Põlva maakunna rahval võro keele alalõhoitmisõ ja edendämise man.

«Põlva maakunnah om Vana-Võromaa kolm suurtt kihlkunda – Kanepi, Põlva ja Rāpinā.

Piāmi luku ummist juurist ja ka tuust, õt mi maakund omgi mitmõ erinevā perimuskultuuri kokkõssaamisõ kotus.» üteli Taro. «Teemi õks Võromaa suurõbast! Tä omgi jo suurõb ku parhillanõ Võro maakund, mille keskus om aoluulidsõ Põlva kihlkunna seeh.»

Viil pidi maavalitsus võro keele nädälil umma Mofo-raamadu lehte umah keeleh, mille iist suur teno Võro Instituudilõ, kiä avif tekste umma kiilde panda.

Maavanõmb pidi võro keele

PÕLVA MAAVALITSUSÕ PILDIT

Võrokõisi lipp Põlva maavalitsusõ iih.

nädäli aol ka umakeelitsit tervitüisi sääl, kohe tä parrahe trehväs. Samal aol sooviti kõigilõ maavalitsusõ maja külälidsile õks hääd võro keele nädälit.

PÕLVA MAAVALITSUS

Imeruuhv

KRAAGI VÄINO
Meerapalu

Tuu juhtu Orava vallah Kõliküläh. Üts naabrikülä miis sai hindäle mino uno Karla naabrimehe Kõlli Jaani elämise. Kõlli Jaan olf kiudutõdu Tsiberihe, kõgõ perega, ku kõrralik talopidäjä ja viil väikesse traktori umanik. Venne kõrd es või kõrralikkõ talomiihi salli.

Puulpäävä õdagu pallõf vahtõnõ naabrimiiis Elmar, kas tä võissi uno poolõ san-tulla. «Tulõ muidogi,» lubasi uno.

Vihtsivä mölõmba kõrda-müüdä, sõs tullf naabrimiiis lava päält, iho punanõ ku tulkahä. Elektrit sannah es olõ. Üts künäl valgust viletsält sanna. Naabrimiiis võtt sannanukast pudõla ja kallaš tuust üle ola sällä pääle.

Oi sa mu jutt, miis lätš nigu ullis! Juusk saina pite

KOHA PRIIDU TSEHKENDÜS

üles, sattõ maaha, sis juusk tõist saina pite üles, jäl sattõ maaha.

Sis sai ussõmulgu kotsilõ ja litsõ puul kilomitret ihoalastõ läbi lumõ kodo. Nigu olõssi

määnegi imeruuhv tälle vägevä vungi sisse andnu. Uno kõnõf, et «imeruuhv» tuu pudõla seeh olf olnu tärpentiin.

Ma mõtlõ, et parhilla omma pallo dopingu pruumisõga

hädän. A tärpentiini ärkeelset kraami nimekirän ei olõ. Pruuki tulõ sõs, ku stardi-pauk käüse. Hädä om sis, ku ei saa pidämä ja ei jõvva medälide jagamisõs tagasi.

Kuis ma vanaimäle latsõsaamisõ asjun oppust anni

Seo ilma aigu ei olõ latsõsaamisõ ümbrine inämb määnestki salgust. Latsõsaamisõ naasõ kõndva lämmä ilmaga ringi, suur kõtt iin puhtani pallas, ja näide olõmanolõva väiku poja-tütre tiidvä vägega häste, et imäl kasus kõtun tita ja esä um tuu tita sinnä kasuma säädünü.

Mu latsõian olf asi aga hobbis tõistõ. Sõs pidi latsõsaamisõ naanõ uma suurõ kõtu lagja prundsi ala käkmä ja tuust, kuis latsi saias, es tohe musugunõ tütrigutsirts midägi teedä.

Mullõ kõnõldi, et kõiki tsillukõisi hengeliidsi – inemise-latsi, väskid, tsiapõrssid, voonakõisi, kassipoigõ, kutsikid – tuu õks kufig.

Lugu, millest ma pajatama nakka, juhtu 1960. aasta vahtõaasta- vai kündlekuun. Mul olf lugõminõ joba ilusalõ selge, aga koolin ma viil es käü.

Ma elli Võrumaal ütsikun paigan suurõ mõtsa veeren – Antsla kandin Oe külän Ala-Siimani talun. Mul es olõ sõsarid ja velli nink ma kasvi suuri inemisi ilman.

Ma arvassi ka hinnäst suurõs inemises ja es kannada tuud välä, ku minnu kuikumuu

rumalas peeti, mu iist midägi salgusõn hoiiti.

Üts asi, miä mul süäme joba kauga täüs olf ajanu, olf kurõjutt. Ildaaigu olf lauta tegünü väiku väsk ja lam-bidõ hulgan paistu ka mitu tsillukõist voonakõist nink vanaimä kõnõf õks, et nuu umma kurõ tuudu.

Ma nakassi vanaimäle kim-mälõ vasta ja ütli, et tiä võlõs: vaskat ja voonakõisi ei olõ toonu kufig, niä umma tullu imä kõtust.

Vanaimä es nakka muka jahtlõma, püürd jutu kipõstõ kõrvalõ. Jutu tõisi asju pääle püürdmine ai mul süäme viil rohkõmb täüs ja ma nakassi hoolõga mõtlõma, kuis vanaimäle näüdädä, et ma ei olõ inämb rummal, et ma tiä, kost väska ja voonakõisõ nink ka inemiselatsõ tulõva.

Ma sai hindän julgõ olla tuuperäst, et mu nuur imä olf mullõ latsõsaamisõ kotsilõ joba küländ tarkust jaganu.

Imä väst mõtlõf, et um vaia sääne tähtsä asi tütrele selges tetä. Mul olf kuulimine joba küälnd tarkust jaganu.

Imäl olf raamat päälkiräga «Imä ja latsõ» ja timä olf mullõ säält näüdänü pilte, kon latsõ-

lum olf kõtun imäkuu sisen kõvõran. Imä olf mullõ ka häbendämisi kõnõlõnu, kuis latsõ imä kõttu teküs, ku kavva tiä sääl um ja kuis tiä säält välä pases. Ma olli raamatut «Imä ja latsõ» ka esi uufnu.

Ma arudi hindäette tükki aigu, kuis vanaimäle kurõjutu iist oppust anda, ja välä ma tuu moodu mõtli.

Ütel kõlmäl talvõpääväl lätsi ma lauda manu, kon vanaimä parajalõ eläjide asõmid sääd. Ma nakassi lauda ussõ takan kõva helüga hõikma: «Vanaimä, vanaimä, tulõ kipõstõ välä, kufig um jälleki üte voonakõisõ toonu!»

Vanaimä es tii minnu kullõmagi. Aga ma es jätä perrä. Ma muudku rüükse edesi, et tulgu vanaimä ummõtõgi voonakõist lauta viimä, muidu tuu koolõs lumõ sisse kõlmä kätte är. Vanaimä es ütli midägi vasta ja es tulõ muiduki kaemagi.

Mul sai viimäte tänitämises villänd, varba nakassi joba üten paigan saisisõst külmetämä.

Ma lätsi ja vinnassi kõlmä iist kõvastõ kinni pantu lauda-ussõ peräni vallalõ ja hõigassi lauta närvilidse helüga: «Vanaimä, kas sa ei kuulõ minnu? Kufig tõi tsillukõisõ voonakõisõ. Tuu külmetäs lumõhangõn.»

Vanaimä käräf sõs mullõ:

«Miä sa sääl porgatat, panõ lauda ussõ õkva kinni, eläjil nakkas kõlm!» Ma tougassi lauda ussõ pahanuna kinni ja joosi är tarrõ.

Ku vanaimä peränpoolõ küüki tullf ja hindä kässi kuumä pliidi kotsil lämmisf, võti ma kurõjutu vahtõlõ üles ja selleti vanaimäle: «Ku kurõ periselt voonakõisi toosi, sõs olõs sa mu hõikmisõ pääle õkva laudast välä kipanu. Aga sa es tulõ, sa tiidse, et ei linda sääl lauda kotsil üttegi kurgõ ega olõ lumõhangõn üttegi voonakõist.»

Ma kõnõli vanaimäle viil tuud, et mu imä um latsõsaamisõ värgi mullõ ammu selges tennü ja ma olõ ka esi tuu asja kotalõ raamatust lugõnu.

Ma mäledä selgele, kon kotsil ma lauda man saisõ, kostpuult päiv paistõ, midä ma vanaimäle lauda man hõigassi, midä vanaimä mullõ laudast viimäte käräf ja midä ma peränpoolõ vanaimäle kõõgin kõnõli.

Aga tuu, kuis lugu viimäte iist kõvastõ kinni pantu lauda-ussõ peräni vallalõ ja hõigassi lauta närvilidse helüga: «Vanaimä, kas sa ei kuulõ minnu? Kufig tõi tsillukõisõ voonakõisõ. Tuu külmetäs lumõhangõn.»

HÄNILÄNE

Tekke jah riigile restart!

Väega häid asjo sünnüs: Keskeräkund, sotsi ja IRL kangutasõ põrgo väretit vallalõ. Edenemist näile!

Arvudikeelen tulõgi riigile «format disk» tetä. Kõvaketas tulõ är formaati, vahtõ mälu-bloki pääle panda ja sõs tulõ kõvakettalõ põhissäädüs vahtõst pääle laskõ.

Tsukrumass tulõ. Arvada soolamass kah. Automass, tiimass. Aktsiisi pandva lakkõ.

Inemise tetäs lõpus umõtõ võrdsõs: ku põra ei olõ osal rahha, sõs pia ei olõ kellelgi.

Ja omgi hää. Viimäne kõrralik restart olf 10 000 aastat tagasi – ijäaig. Koti kõlmssi üttemuudu är nii vaesil ku rikkil, no näemi, et sama asi kõrdas hinnäst.

Ja tuud om väega vaia. Ma olõ herevällä. Ku inemisel om egä päiv kuuk lavva pääl, sõs ei mõista tä makõst inämb luku pitä.

A sõs tulõ valitsus, võtt inemise näpost kinni, tsuskas tuu s...aunikuhe ja sõs õkvalt suuhtõ.

Sõs saa inemine võrrõlda. Ku pikkä aigu ei olõ inämb kuuki lavva pääl olnu, sõs lät tuust unikust võet näpp kah makõs. Ja om tunnõ, et elo om elämist väart!

Hää om teedä, et kõik aig, egäl silmäpilgul omgi elo kõgõ parõmb. Ma olõ tuud uma lagja ilmakaemisõ perrä opnu.

RUITLASÕ OLAVI,
riigialamb

Sitõmbas saa kõik aig minnä, tuu man alomast piiri ei olõki. Ja kõgõ om su elo määndestki võimalikust sitõmbast clost mitu kõrda parõmb.

Päälegi ei olõ surm kah määnegi lõpp. Suur osa maailma inemist usk, et inemine sünnüs ümbre. Viil sitõmbahe ello, miä om järgmädsest clost hädäüse poolõst kõvastõ parõmb.

Vahepäääl, kannatuusi vaihõlõ, olõ mõtlõnu, mille om riigimiihil esinduskulu, a alambil ei olõ.

Vastussõs olõ löüdnü, et riigimehe esindäse riigi ukõmbat puult, illusiooni.

Sändse petükuju luuminõ masski pallo. Mi, riigialamba, esindämi õigõit näko. Tuu esindämise umakulu om väega otav.

Valitsusõl ja riigiettevõtõ juhil, ku tä ummi tegemiisiga toimõ ei tulõ, om kõgõ võimalus tagasi astu.

Harilikult mastas noilõ, kiä tagasi astva, viil mitmõ kuu hüvitist, kõik omma tuud kuulndu-nännü.

Mu soovitus olõs õks vasta pitä ja hamba ristinn kannahta. Kannahtusõ tegevä inemise suurõmeelelidsembäs.

A ku tõtõstõ peräkõrd kopa ette viskas, sõs või jo terve rahvana tunnista, et mi es saa toimõ.

Astumi sis ütitselt tagasi ja nõvvami takastperrä hüvitist.

Tossu Tilda pajatusõ

Poliitistik võro keelen

Võro keele nääl trehväs ütte Eesti valitsusõ sadamisõga. Raadion aroti saatõjuhi vana valitsusõ maahavõtmist ja vahtõ võimulõsaamisõ.

«Rõivas pruugiti är ja visati minemä,» arof üts saatõjuht. «Rõivas – tuu om puhas võrokiilne nimi jo. A kuis om võro keeli ärpruugitu rõivas – tuu om jo pulst! Vahtõnõ pääministri tulõ meil Ratas, tuu om võro keeli Tsõõr!»

Tõnõ saatõjuht sõrmits võro-cesti sõnaraamatut ja löüdse säält, et tsahkna om cesti keeli sookail.

«Tsahkna kotsilõ ütles botaanigaraamat, et tuu hõng pand pää haltama,» selef tä.

«Kai ETV «Foorumi» saatõn jupp aigu, kuis Tsahkna mulgahf – no tõtõst nakaš pää haltama. Ja tsahkna pidi viil kusõlõ kah ajama, no tiiat, ma piatki nüüt kipõlt är käümä...»

Vahtõst nimest

Võro liina mehel ja naasõl olf üle hulga ao asja Pikäle uulitsalõ. Ega sääl pallo näide meelen muutunu es olõki. Hää miil olf, ku silmä jäi midägi vanna tutvat.

«Näet – Võro Rõivas,» lugi naanõ maja päält silti, mis paistu kavvõlõ.

«Ei tiä, kas inämb kõlbas,» ütelf miis. «Parõmb olõs Võro Peenhälestüs. Tähendüs om iks üts ja tuusama.»

Kuulsõit poodin, tohtri man vai muial nalalist jutuajamist? Kirota tuust info@umaleht.ee vai kõnõlõ är tel 782 2221!

Latsilõ

Latsinuka toimõndaja:
Fastrõ Mariko,
tel 56 213 177

Latsinuka tugõja:
Eesti Kultuurkapitali
Võrumaa ekspertgrupp

❄	1	2	3	4	5	6
A	K	V	B	I	R	U
B	L	S	M	H	Õ	G
C	N	A	F	D	O	E
D	Ä	T	P	J	Ä	Ü

SAARÕ EVARI PILT

Midä ütles? imä ja esä latsilõ? B3 A4 C1 A1 C6 A1 C2 D2 A5 A4 B2 C2 C1 D2 B5 D4 A6 A6 B2 A1 B3 C2 !

Vastus: minke katõsantõ juuskma!

Võrokiilse multika, kildamängõ ja memoriini latsilõ: wi.werro.ee/lastekas/

Kuuluda

Kuulutusõ saatkõ
info@umaleht.ee vai
kõlistagõ
tel 78 22221

Uma Leht
joulukingis
Võromaalt peri
sõbralõ,
tutvalõ vai
sugulasõlõ!

6 kuud – 6 €
12 kuud – 12 €
Vällämaalõ: 39–42€
Telli saa tel 782 2221

Kaal kaos kimmähe – avitas kodonõ tervüslik süümine. Tohtri kitvähä hääs! Hinna nakkasõ pääle 6.90 €/kuu. Tulõ mano: www.erikorgu.ee.

«Vahtõmbat Võromaalt!»
Vikerraadion egä neläpäävä kell 17.05!